

Др Владимир Кривошејев

***ЛОКАЛНИ МУЗЕЈИ У СРБИЈИ: ОД ИДЕОЛОШКИ ДИРИГОВАНЕ
ПРОМОЦИЈЕ РЕЖИМА ДО САМОИНИЦИЈАТИВНЕ ПОТРАГЕ ЗА
ЛОКАЛНИМ ИДЕНТИТЕТОМ***

са студијом случаја Народног музеја Ваљево

*Научни скуп: БИБЛИОТЕКЕ И ИДЕНТИТЕТИ
Панчево 25. 05. 2027*

Данас у Србији има **ОКО** (?) 200 различитих музејских субјеката.

Од тога:

- 38 градских и општинских музеја са ширим територијалним надлежностима (фактички, сваки округ има 1 до 2 музеја)
- 7 општинских музеји, али без територијалне надлежности, и
- 20-так музејских збирки у саставу других субјеката (културних центара и библиотека).

Један од њихових примарних задатака је да, обављајући ужи или шири спектар послова музејске делатности, чувају локални идентитет.

	1914	1940
Број музеја у Југославији		76
Број насељених места у Србији* са музејима	7	14
Број музеја у Београду	6	10
Број музеја у Србији ван Београда	6	13
Број музеја у Србији*	12	23

1914. године музеји ван Београда су постојали само на територији Војводине, односно Хабзбуршке монархије. Основала су их локална елитна удружења грађана, уз мању или већу подршку локалних власти, **са циљем чувања локалног идентитета.**

Нови музеји који постоје ван Београда 1940. године такође настају на територији Војводине, на основу локалне грађанске иницијативе, али 2 музеја се јављају и јужно од Саве и Дунава – у Нишу и Неготину. Они су такође настали на основу грађанске иницијативе, али уз личну снажну подршку бана Моравске бановине.

Поред ових музеја као посебних институција, у више места су постојале музејске збирке при гимназијама.

	1914	1940	1950	1955	1960
Број музеја у Југославији		76			311
Број насељених места у Србији* са музејима	7	14	26	41	48
Број музеја у Београду	6	10	16	22	24
Број музеја у Србији ван Београда	6	13	26	42	62
Број музеја у Србији*	12	23	42	64	86

По завршетку Другог светског рата број локалних музеја у Србији се врло брзо повећава.

Разлог тог повећања није била директна локална иницијатива већ диригована иницијатива новог државног режима.

А циљеви нису били примарно усмерени ка очувању идентитета већ ка пропаганди режима и владајуће идеологије.

Било је то време АГИТПРОПОВСКОГ МУЗЕЈСКОГ БУМА

и од музеја се очекивало да буду:

„моћни инструменти васпитача најширих народних маса“.

Већ 1945 је обновљен рад током рата затворених локалних музеја (између осталог и у Зрењанину, Сомбору и Панчеву).

1946 је у Ужицу отворен специјализовани, тематски Музеј устанка и Ужичке републике, а исте године је отпочело оснивање многих завичајних музеја (у Сремским Карловцима, Кикинди, Сенти, Сремској Митровици; наредне године у Пироту...).

А **1948.** године је основано Музејско-конзерваторског друштва Србије и покренут његово стручног гласило *Музеји*.

У наредном периоду часопис *Музеји* је били главни инструмент за одаље оснивање музеја и њихов рад, како стручни, тако и идејнополитички.

Док је у уводнику првога броја тежиште излагања **Нада Андрејевић Кун** било постављено на задацима музеја са аспекта **стручног и научног рада**, у уводнику другог броја уводничар **Војислав Ђурић** је тежиште циљева рада музеја поставио на потребама **идејнополитичког деловања**.

У тој другој свесци из 1949. године објављен је чланак “Реорганизација наших музеја“, којим је установљена тематска структура завичајних музеја, по којој су њихове сталне поставке требало да имају четири тематска блока:

- 1) природа краја,
- 2) историја краја,
- 3) НОБ краја и
- 4) социјалистичка изградња краја.

Ту је, уз императивне сугестије да сваки завичајни музеј мора да има одељење НОБ-а, постојала је и препорука:

„ако тај крај, област, срез или град имају нарочит значај у Народноослободилачком рату /.../ нужно ће се формирати, поред завичајног музеја и засебан музеј Народноослободилачког рата“.

Тако су, широм Србије и Југославије, почели да убрзано ници бројни музеји који су концепцијски и садржајно личили један на други.

Истина **1957.** године је формирана **Комисија за музеје**, која је констатовала да „сви музеји у унутрашњости Србије имају углавном исту концепцију“ и да комплексне музеје треба преоријентисати на специјалне тематике везане за **специфичности одређеног краја**”.

Међутим, и те специфичности су требале да буду утврђене пре свега са аспекта идеологије и партијске пропаганде, што се види и из чланка Вере Ненадовић, “Музејске збирке из Народноослободилачког рата и њихова васпитна улога”, у часопису *Музеји*, бр. 14, 1962, где ауторка оштро критикује оне поставке музеја које су своју историографску нарацију завршиле са чином завршетка ратних дејстава, изостављајући, „приказ социјалистичке изградње као резултат борбе радничке класе и народноослободилачког рата“.

И овакав однос је настављен и у наредним деценијама.

Нове музејске поставке постојићих, као и поставке новосниваних музеја су биле **униформне, идеолошки обојене, рађене по „матрицама“**, са пуно општих места, невезаних за локалне специфичности.

(Вуковарски конгрес, текст Обзнане, шестојануарска диктатура, потерница за Титом, али без потернице за Дражом, и сл)

Највећи део простора је посвећиван кратком периоду развоју радничког покрета, комунистичке партије, НОБу, и социјалистичкој изградњи.

Вишевековним (вишемиленијумским) претходним периодима био је посвећен знатно мањи простор.

Назнаке за реконципирање музејских садржаја, са тежиштем на локалном и националном идентитету, уочавају се од друге половине 80-тих година.

(Родна кућа војводе Живојина Мишића у Струганику поред Мионице – 1988)

Следом општег развоја, ове промене су требале да пунији замах добију током 90-тих година, али то је било време ратова, кризе и санкција.

Услед тога, чак су и затворене бројне музејске поставке.

Ипак, уочава се и отварање нових поставкима, са другачијим концепцијама, са отклоном од идеологије, а усмерених ка заштити и презентацији националних и локалних идентитета.

(нова поставка у Милошевом конаку, Музеј у Горњем Милановцу са одељењем посвећеним Другом српском устанку; нова поставка посвећена Ненадовићима и Првом и Другом устанку у Ваљеву)

До већих промена долази у новом веку.

Реконципирају се старе, или отварају нове музејске поставке.

У великој мери су ослобођене политичке идеологије.

Тежиште им је постављено на локалним спецификумима

Јагодина,

Пријеполје, Краљево, Шабац, ... и Ваљево,

СТУДИЈА СЛУЧАЈА
НАРОДНОГ МУЗЕЈА ВАЉЕВО

Ваљевски музеј је основан **1951.** године, са сталном поставком смештеном у објекту у **Муселимовог конака.**

Та поставка је била потпуно конципирана у духу упутстава датих у другој свесци часописа Музеји (уз изостанак блока о природним знаменитостима)

Описујући поставку коју је затекао када је 1953. године почео да ради у Музеју, Бошко Јеремић, први кустос, а потом и директор ваљевског музеја, пише да је мали изложбени простор, од непуних 100 метара квадратних, био подељен на четири целине.

Прву је представљала уводна сала у којој су, уз неке експонате, доминирале Титова биста, проглас Централног комитета КП из 1941, фотографија вешања Стевана Филиповића 1942. и минобацач Шесте личке дивизије, која је у септембру 1944. ослободила Ваљево.

У другој сали се налазило одељење старина

У трећој одељење НОБ-а,

У четвртој Одељење народне изградње.

Међутим већ **1955.** долази до велике промене.

Две године пре него што је Комисија за музеје издала поменуто упутство (1957) “да комплексне музеје треба преоријентисати на специјалне тематике везане за специфичности одређеног краја”.

постојећа поставка је замењена новом, са израженим специфичностима ваљевског краја, и директно везаном за историјски значај Муселимовог конака: поставка посвећена **Првом српском устанку и Ненадовићима.**

Међутим, тиме је Музеј остао без садржаја везаног за период НОБа, на коме се инсистирало.

Зато је **1960.** године, у складу са поменутом препоруком “крај, област, срез или град имају нарочит значај у Народноослободилачком рату /.../ нужно ће се формирати, поред завичајног музеја и засебан музеј Народно ослободилачког рата”

у суседном објекту отворен отворен **Музеј народне револуције.**

	Đaci	Vojnici	Odrasli	Domać.	Radnici	Služben.	Zemljor.	Sa strane	Svega
1951	878	-	552	-	-	-	-	-	1430
1952	2000	1664	536	-	-	-	-	-	4200
1953	1000	763	683	-	-	-	-	-	2446
1954	1000	728	850	-	-	-	-	-	2578
1955	1182	900	1578	-	-	-	-	-	3660
1956	1000	677	1505	-	-	-	-	-	3182
1957	2432	4555	<i>(2990)</i>	-	1049	361	840	740	9977
1958	3697	6398	<i>(3480)</i>	-	648	426	1383	1023	13575
1959	3045	2938	<i>(2952)</i>	334	472	309	938	899	8935
1960	4903	1514	<i>(7456)</i>	742	1171	735	3012	1796	13873
1961	6059	1226	<i>(5735)</i>	436	683	439	2043	2134	13020
YK.	27196 <i>35,4%</i>	21363 <i>27,8%</i>	(28317) <i>36,8%</i>	1512	4023	2270	8216	6592	76876 <i>100%</i>

Тако је до 1969. године ваљевски музеј имао два повезана одељења, једно посвећено Првом српском устанку, а друго посвећено НОБу.

1969 – прелазак у нови, знатно већи објекат, и нова поставка (иновирана и редизајнирана **1979**), са јасно израженом идеолошком потком. У 10 сала, са приоритетом на идеолошки прихватљивим темама (више од 50% садржаја):

Прва сала: праисторија и антика (археологија)

Друга сала: средњи век и турско освајање

Трећа сала: сеоски живот (етнологија)

Четврта сала: Први светски рат, али и настанак и развој радничког покрета.

Пета сала: Међуратни период са тежиштем на развоју радничког покрета и КП (са неизоставном причом о Обзнани и шестојануарској диктатури).

Од шесте до девете сале (четири сале): НОБ

Десета сала: Послератни развој Ваљева

Половином 80тих година – последња сала затворена – претворена у инпровизовану галерију.

Овакво стање до 1996. Те године је због оштећености објекта, и угрожености предмета поставка затворена

(судбина многих музејских поставли у Србији).

Али, претходне је 1995 отворена поставка у Муселимовом конаку – посвећена Првом и Другом српском устанку – само у приземљу.

2001. почео процес ревитализације:

2004 –поставка у Конаку иновирана са увођењем у функцију подрума Муселимовог конака.

2007 – отворена централна стална поставка, са уједначенијим распоредом периода по салама; хронолошка, а у оквиру сваке сале / периода тежиште постављено на одређене локалне спецификуме, чиме је уз опште историјске токове, у позадини, у првом плану наглашен локални идентитет.

Пре Другог светског рата:

- Спорадично отварање локалних музеја иницирано активностима појединаца, са циљем очувања и презентације локалног идентитета.
- Без уочљиве експлицитне културне политике.

По завршетку Другог светског рата:

- Музејски бум агитпропа – масовно оснивање музеја, изазвано диригованом државном иницијативом, са циљем идеолошке пропаганде новог режима и идеологије.
- Уочљиво постојање експлицитне културне политике.

Од краја 20. века:

- Споро и спорадично реконципирање приступа, са тежиштем на локалном идентитету, али без чврсте подршке државе, што је одраз и непостојања експлицитне културне политике

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!